

Okuma ve Anlama Etkinliklerinde Nitelik Sorunu

Prof. Dr. Firdevs GÜNEŞ

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

firdevs.gunes@gmail.com

Özet: Araştırmalara göre öğrenme sürecinde en çok okuma becerileri kullanılmaktadır. Birey okuma yoluyla çeşitli bilgilere kısa sürede ulaşmakta, aktif olarak öğrenmekte ve kendini sürekli geliştirmektedir. Okuma, bireyin dil, zihinsel, duygusal, sosyal, kültürel gibi çeşitli yönlerden gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle okuma becerilerini geliştirmeye öncelik verilmektedir. Bu beceriyi geliştirmek için derslerde çeşitli etkinlikler yapılmaktadır. Etkinliğin amacı öğrencilerin istekli ve aktif öğrenmesi sağlamaktır. Eğitim sürecinde öğrencilerin işbirliği içinde çeşitli etkinlikleri yapmaları öğrenmeyi kolaylaştırmakta, dil, zihinsel ve sosyal becerileri geliştirmektedir. Öğrencileri güdüleme, etkili, kolay ve kalıcı öğrenmelerini sağlama amacıyla uygulanan etkinlikler yapılandırıcı yaklaşımın temel öğrenme aracı olmaktadır. Ülkemizde 2005 yılında davranışçı yaklaşım terk edilerek yapılandırıcı yaklaşımla yeni Türkçe Öğretim Programları hazırlanmıştır. Yeni Programlarda beceri ve etkinlik yaklaşımı temel alınmış, öğrencilerin dil, zihinsel ve sosyal becerilerini geliştirmek için Türkçe öğretiminin etkinliklerle yürütülmesi öngörülmüştür. Bu anlayıştan hareketle yaklaşık on iki yıldan bu yana Türkçe ders kitaplarında okuma ve anlama becerilerini geliştirmek amacıyla çeşitli etkinlikler verilmektedir. Bu araştırmada 2016-2017 eğitim öğretim yılında kullanılan 5.sınıf Türkçe ders kitaplarında verilen okuma ve anlama etkinlikleri incelenmiştir. Etkinlikler için çeşitli kriterlerden oluşan bir değerlendirme ölçeği hazırlanmış ve incelemeler buna göre yapılmıştır. Toplam 110 etkinlik amaç, içerik ve nitelik yönüyle değerlendirilmiştir. Araştırma sonunda Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin istenilen düzeyde ve nitelikte olmadığı görülmüştür. Bazı etkinliklerin alıştırmaya mantığı ile hazırlandığı, ya da onun yerine kullanıldığı, bazılarının ise tamamen alıştırmaya özelliklerini taşıdığı belirlenmiştir. Etkinliklerde etkileşim ve sosyal yapılandırıcı yaklaşımın eğitim ilkelerine dikkat edilmediği, çevresel özelliklerle, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulmadığı görülmüştür. Kısaca etkinlikleri hazırlama, seçme, uygulama ve değerlendirme çalışmalarına gereken önemin verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe öğretimi, okuma, anlama, alıştırmaya, etkinlik.

Quality Problems In Reading And Understanding Activities

Abstract: According to the researches, the reading skills are the most used in the learning process. The individuals are able to access information in a short time, actively learn and develop themselves constantly through reading. In other words, reading contributes to the development of the individual in various aspects such as language, mental, emotional, social, and cultural. For this reason, priority is given to develop reading skills. For develop reading skill various activities have been supported to the students in Turkish books. The aims of activity are to provide effective and willingly student learning. In education process, students can develop language, conscious and social skills by making various activities cooperatively. Applied activities are main teaching tools of constructivist approach with the aim of providing student learning effectively, easily and permanently and motivation. In our country until 2015 and new Turkish curriculum has been prepared based on constructivist approach instead of behaviorist approach. Skills and activity approach were grounded on and teaching Turkish by activities was considered to develop students' language, consciousness and social skills. Based on this view, various activities have been supported to the students in Turkish books by twelve years and they have been applied in teaching Turkish. Content analysis was applied in the study. Samples were composed of activities in 5th grades Turkish lesson books applied in 2016-2017. An evaluation scale was prepared based on various criteria and the examination was performed by it. A total of 110 activities were evaluated in terms of purpose, content and quality. It was observed that the activities in Turkish lesson

books were not at the expected level and quality at the end of the study. It was determined that while some activities were prepared based on the view of exercises or used instead of them, some of them had the properties of the activities completely. It was observed that interaction and basic education principles of constructivist approach were not paid attention to and environmental properties, interest and need of the students were not considered. Briefly, it was concluded that necessary emphasis was not given on the Works of preparing, choosing, applying and evaluating activities.

Key Words: *teaching Turkish, reading, understanding, exercise, activity.*

1.Giriş

Bilgi çağını yaşayan dünyamızda bilgiye ulaşmanın çeşitli yolları vardır. Ancak en üstün bilgi alma, okuma yoluyla olmaktadır. Elektronik ilerlemeler, radyo, televizyon, bilgisayar, telefon, gibi araçlar ne kadar gelişirse gelişsin, sözlü olarak bilgi aktarmada sınırlı kalmaktadır. Bir spiker, aktör veya öğretmen, dinleyicilere saatte en fazla 9000 kelime aktarabilmektedir. Oysa orta düzey bir okuyucu saatte 27 000 kelime okuyabilmektedir. Yani dinlemeye göre üç kat fazla bilgi alabilmektedir. Eğer bu okuyucu okuma becerilerini geliştirir ve bazı okuma tekniklerini kullanırsa okuma hızını giderek artırabilmekte ve daha fazla bilgi alabilmektedir. Bu durum sadece günümüz için değil gelecekte de okuyarak bilgi almanın dinlemeye göre daha geçerli olacağını göstermektedir. Bu gelişmeler bireylerin bilgiye hızlı ulaşmaları için okuma becerilerini üst düzeyde geliştirmelerini gerektirmektedir.

Öğrenme sürecinde dilin çeşitli alanlarından yararlanılmaktadır. Bunlar dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma gibi sıralanmaktadır. Bu süreçte en çok “okuma” kullanılmaktadır. Okuma, bireyin dil, zihinsel, sosyal ve kültürel gelişimine büyük katkılar sağlamaktadır. Okuma, iletişim kurma, çağdaş toplumun gereklerini yerine getirme, bilinçli kararlar verme ve öğrenmeyi sürdürme gibi üst düzey becerilerini de geliştirmektedir. Bu nedenle öğrencilerin okuma becerilerini geliştirmesi üzerinde önemle durulmaktadır. Okuma becerilerini geliştirme ve okuma alışkanlığı kazanma genellikle ilköğretim düzeyinde şekillenmeye başlamaktadır. Bu nedenle öğrencilerin ileride okuyan, düşünen, anlayan, sorgulayan bireyler olmaları için okuma çalışmalarına erken yaşlarda başlanmaktadır. Böylece okuma becerilerini geliştirerek hayat boyu öğrenmelerine ortam hazırlanmaktadır.

Okuma ve anlama becerilerini geliştirmek için öğrencilere derslerde çeşitli etkinlikler verilmektedir. Bunlar tarihsel süreç içerisinde alıştırmaya, ödev, etkinlik, görev, proje gibi türlerle karşımıza çıkmaktadır. Bunların uygulanması eğitim yaklaşımlarına göre değişmektedir. Alıştırma davranışçı yaklaşımda uzun yıllar temel öğretim aracı olarak kullanılmıştır. Çalışılan konuları pekiştirmek ve alışkanlık oluşturmak amacıyla ders kitabı ve öğretim materyallerine çok sayıda alıştırmaya yerleştirilmiştir. Son yıllarda bu uygulamadan vazgeçilerek etkinliklere odaklanılmıştır. Etkinlikler öğrenci merkezli eğitim, aktif öğrenme, yapılandırıcı ve etkinlik yaklaşımıyla birlikte gündeme gelmiştir. Böylece dil öğretiminde etkinlik, görev ve projelerle öğrenme anlayışı ön plana çıkmıştır. Bu uygulamaya Türkçe öğretiminde de yer verilmiştir.

Ülkemizde uzun yıllar davranışçı yaklaşımla Türkçe öğretimi yapılmıştır. Bu durum eski Türkçe Öğretim Programlarında açıkça görülmektedir. Anılan Programlarda davranışçı yaklaşımın gereği hedef davranışlar belirlenmiş ve öğrencilere bu davranışlar öğretilmiştir. Örneğin” *Sırada ve iskemlede uygun bir şekilde oturabilmek, Kitap sayfalarını kıvrımadan açabilmek, Her iki kolun dirsekten önceki üçte ikisini sıra üstünde tutmak,*”gibi. Böylece

Türkçe öğretiminde dilin zihinsel boyutu ihmal edilmiştir. Bu uygulama okuduklarını anlama, kendini ifade etme, zihnindekileri yazıya aktarma, Türkçeyi doğru kullanma gibi becerileri yeterince geliştiremeyen bireyler yetişmesine neden olmuştur.

Bu durum PIRLS, PISA gibi uluslararası düzeydeki araştırmalar ile ülkemizde lise ve üniversiteye giriş sınavlarında açıkça ortaya çıkmıştır. Üniversite giriş sınavlarında öğrencilerin bazı soruları anlayamadıkları, Türkçe sorularını cevaplarken sorun yaşadıkları ve bazılarının sıfır aldıkları bilinmektedir. Bu durum uluslararası PIRLS ve PISA gibi araştırmalarda da görülmektedir. İlköğretim 4.sınıf (9 yaş) öğrencilerinin okuma ve anlama becerilerini belirlemek amacıyla yapılan PIRLS 2001 araştırmasında Türkiye, 35 katılımcı ülke arasında 28. sırada yer almıştır. Yine 44 ülkenin katıldığı PISA 2003 araştırmasında öğrencilerimizin % 70'i okuma ve anlama becerileri yönüyle OECD ülkelerinin çok altında ve son sıralarda yer almıştır. Yani öğrencilerimizin okuma, anlama, düşünceleri analiz edebilme, sorun çözme gibi dil ve zihinsel becerileri düşük çıkmıştır. PISA 2012 araştırmasına 65 ülkeden 15 yaşında yaklaşık 28 milyon öğrenciyi temsilen 510 bin civarında öğrenci katılmıştır. Bu araştırmada da ülkemizden katılan öğrencilerin %14'ünün okuma ve anlama becerilerinin çok düşük olduğu ortaya çıkmıştır (MEB,2013). Bu sonuçlar okul öncesinden üniversiteye kadar her düzeyde öğrencilerimiz okuma, anlama gibi konularda sorunlar yaşadığını göstermektedir.

Ülkemizde 2005 yılında davranışçı yaklaşım terk edilerek yapılandırıcı yaklaşımla yeni Türkçe öğretim programları hazırlanmıştır. Yeni Programlarda öğrencilerin dil, zihinsel ve sosyal becerilerini geliştirmek için Türkçe öğretiminin etkinliklerle yürütülmesi öngörülmüştür. Bu amaçla Türkçe öğretim kazanımları belirlenmiş ve her kazanıma örnek etkinlikler verilmiştir. Etkinliklerin süresi, nasıl uygulanacağı ve değerlendirileceği açıklanmıştır. Öğretmenlerin sadece bu etkinliklerle sınırlı kalmamaları kendilerinin de yeni etkinlikler üretmeleri istenmiştir. Bu anlayışla yaklaşık on iki yıldır Türkçe ders kitaplarında öğrencilere çeşitli etkinlikler verilmekte ve çeşitli etkinliklerle Türkçe öğretilmektedir. Ancak Türkçe ders kitaplarında verilen etkinlikler incelendiğinde istenilen düzeyde ve nitelikte olmadığı görülmektedir.

Bu araştırmada “Türkçe ders kitaplarında verilen okuma ve anlama etkinliklerinin özellik, düzey ve nitelikleri nedir? Bunlar yapılandırıcı yaklaşımın ilkelerine, öğrencilerin özelliklerine ve düzeyine uygun mudur?” gibi sorulara cevap aranmıştır. Böylece Türkçe ders kitaplarında verilen okuma ve anlama etkinliklerinin niteliklerini artırma, öğretmen, yazar ve eğitimcilerin etkinlikleri bilinçli olarak hazırlama, seçme ve uygulama çalışmalarına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

2.Okuma ve Anlama Etkinlikleri

Etkinlik kavramı yeni eğitim yaklaşımlarıyla birlikte ön plana çıkmıştır. Eğitim Terimleri Sözlüğünde “Çocukların, kendi amaç ve gereksinmelerine uygun geldiği için isteyerek katıldıkları herhangi bir öğrenme durumu.” olarak açıklanmaktadır. Etkinliğin amacı öğrencilerin istekli ve aktif öğrenmesi sağlamaktır. Öğrencileri güdüleme, öğrenme sürecini kolaylaştırma, etkili ve kalıcı öğrenme, yaratıcılığı artırma amacıyla uygulanmaktadır (Güneş,2017). Etkinlik bilgileri tekrarlamaya değil anlamaya yöneliktir. Etkinlikte bilgiyi alma, işleme, ön bilgilerle yeni bilgiler arasında bağ kurma, anlama, zihinde yapılandırma, uygulamaya aktarma gibi işlemler yapılmaktadır. Bu nedenle etkinlik öğrencilerin okuma anlama, dil, zihinsel, sosyal gibi çeşitli becerilerini geliştirici bir araç olmaktadır.

Etkinlik yapılandırıcı yaklaşım, öğrenci merkezli eğitim, çoklu zekâ, beceri ve etkinlik yaklaşımı gibi yeni eğitim yaklaşımlarının temel öğrenme aracıdır. Etkinlik öğrencilere aktif ve

bağımsız öğrenme, kendi kendini güdüleme, yönlendirme, yaratıcılığı artırma fırsatı vermektedir. Etkinliğin nitelikli ve ilgi çekmesi, öğretici rolünün yüksek olması, somut ve gerçek hayattan alınması öğrenme sürecini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca öğrencilerin bağımsız öğrenme becerilerini geliştirici olmakta, yeni yöntem ve yolları keşfetmelerini sağlamaktadır. Öğrencinin etkinlikleri başarıyla yapması, kendine güvenini artırmakta, yeni amaçlara yöneltmekte, öğrenmeyi yönetme, sorumlu olma ve öğrenme ritmini belirlemesine katkı sağlamaktadır (Pollet, 2015). Bu özellikleri nedeniyle etkinlikler son yıllarda dil eğitimi alanında da yaygın kullanılmaktadır (Cedlova, 2013; Güneş 2017).

Etkinliklerle dil öğretimi anlayışı, 2000 yılında Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'nde ele alınmış, çoğu ülkenin eğitim sisteminde, uluslar arası PISA ve PIRLS gibi araştırmalarda uygulanmaktadır. PISA araştırmalarında iki tür metin kullanılmaktadır. Bunlar uzun (sürekli) ve kısa (süreksiz) metinlerdir. Sürekli /uzun metinler, öyküleyici, bilgilendirici, açıklayıcı, tanımlayıcı ve olay içerikli metinlerdir. Süreksiz/ kısa metinler ise diyagram, grafik, tablo, harita ve formül okuma içerikli metinlerdir. Öğrencilere verilen okuma ve anlama etkinlikleri ise düzeye göre sıralanmıştır. Bunlar;

- *Bilgiyi bulma:* Metinden yararlı bilgileri bulma, seçme, keşfetme ve araştırma vb.
- *Metni anlama:* Metin hakkında genel görüş oluşturma, ana fikrini bulma, yardımcı fikirleri bulma, konusunu saptama vb.
- *Düşünceyi geliştirme:* Metnin içeriğini ve mantığını derinlemesine anlama, çıkarım yapma, bağlantıları keşfetme, iç ve dış bağlantılar oluşturma, başlık bulma vb.
- *Metindeki bilgileri uygulama:* Metindeki bilgileri düşünme, sorgulama, sıralama, sınıflama, sorun çözme, değerlendirme, günlük yaşamla bağ kurma, metindeki bilgileri diğer örneklerde ve günlük yaşamda kullanabilme vb.
- *Metni değerlendirme:* Metnini yapısını ve türünü anlama, dil yapısını keşfetme, metin yapısı ve biçimini değerlendirme vb. olmaktadır(CECR,2000; Güneş,2013).

Yapılandırıcı dil yaklaşımına göre dilin özel yönlerini ve kurallarını tanımak yeterli değil, dilin kullanım kurallarını da öğrenmek gerekmektedir. Bu amaçla metinlerden araç olarak yararlanılmakta, öğrencilerin okuma, anlama, kavrama, dil ve zihinsel becerileri geliştirilmeye çalışılmaktadır. Öğrencilerin aktif öğrenmeleri için metinlerden hareketle çok sayıda ve çeşitli etkinlikler verilmeli, görsel ve işitsel araçlardan yararlanılmalıdır (Bailly, 1998; Rézeau, 2001). Bu yaklaşımla birlikte artık öğrenciler metne dayalı ilginç görev ve etkinlikler yapmaya yönlendirilmektedir. Öğretmen öğrencileri önce yapılacak etkinliğe hazırlamakta ardından etkinliği uygulamaya koymaktadır. Böylece öğrencilerin dil becerileri etkinlik ve projelerle geliştirilmektedir(Puren, 2004).

Okuma ve anlama etkinlikleri üzerinde düşünme, araştırma ve zihinsel çaba gerektiren çalışmalardır. Bu yönüyle alıştırmalardan ayrılmaktadır. Etkinliğin öğrenci için yeni olması ve ilk kez karşılaşması gerekmektedir. Etkinlikler çok çeşitli yapılarda tasarlanabilmektedir (Avram,2006). Oysa alıştırmalar tekrarlama ve öğrenilenleri pekiştirmeye yönelik öğrencinin bildiği çalışmalardır. Etkinlikler anlamaya dayalı çalışmalardır. Özellikle ilişkisel ve etkileşimsel etkinlikler, açık uçlu sorular öğrencileri içeriği anlamaya yöneltmektedir. İletişimsel etkinliklerde öğrenci hem alıcı hem de verici olmakta, konuşmak, dinlemek, okumak, yazmak zorunda kalmaktadır. Başkalarıyla etkileşmekte ve düşüncelerini ifade etmekte, yeni metinler üretmektedir. Bu işlemler öğrencilerin dil, zihinsel ve sosyal becerilerini geliştirmeye katkı sağlamaktadır.

Alıştırmalar davranış değiştirmeyi amaçlarken okuma ve anlama etkinlikleri zihne yönelmekte, öğrencinin dil, zihinsel ve sosyal becerilerini geliştirmeye odaklanmaktadır. Etkinlikler öğrencinin bilgileri anlaması, geliştirmesi ve zihninde yapılandırmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca etkinlikler öğrencileri, bilgileri araştırmaya, olayların ve olguların anlamını bulmaya, kendi düşüncelerini düzenleme ve yapılandırmaya, yani deneyerek ve keşfederek öğrenmeye yönlendirmektedir. Kısaca etkinliklerle öğrenme yaparak ve keşfederek öğrenmek demektir (Pourtois ve Desmet, 2002). Etkinlik demek öğrencilerin çeşitli becerilerini geliştirmek demektir. Bu nedenle öğrencilerin öğrenme sürecine aktif katılmalarını sağlayacak, cesaretlendirecek, ilgi uyandıracak ve keşfederek öğrenmelerine katkı getirecek etkinliklere ağırlık verilmektedir.

3. Yöntem

Bu araştırmada öğrencilerin okuma, anlama, dil ve zihinsel becerilerini geliştirmek amacıyla Türkçe ders kitaplarında verilen etkinliklerin özellikleri ve nitelikleri incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla 2016-2017 eğitim öğretim yılında kullanılan 5.sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinlikler ele alınmıştır. Bu yıl 5. sınıflarda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan bir ders kitabı kullanılmaktadır. Bu kitapta verilen tema, metin ve etkinlik sayıları belirlenmiştir.

Tablo 1 Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabındaki Tema, Metin ve Etkinlik Sayısı

SINIF	TEMA ADI	METİN SAYISI	ETKİNLİK SAYISI
5. SINIF MEB	Vatandaşlık Bilinci	7	39
	Milli Mücadele ve Atatürk	7	44
	Milli Kültürümüz	7	49
	Bilim ve Teknoloji	6	37
	Biz ve Değerlerimiz	6	32
	Sanat ve Toplum	7	40
	Sağlık, Spor ve Oyun	6	34
	Dünya ve Çevre	6	30
Toplam	8	52	305

Görüldüğü gibi 2016-2017 eğitim öğretim yılında kullanılan 5.sınıf Türkçe ders kitabında toplam 8 tema 52 metin ve 305 etkinlik bulunmaktadır. Bu etkinlikler genel olarak incelenmiş, içeriklerinden okuma ve anlamaya yönelik olanlar belirlenmiştir. Böylece araştırmada 5.sınıf Türkçe ders kitabında 8 tema ve 52 metinde verilen toplam 110 okuma ve anlama etkinliği incelenmiştir. Bir başka ifadeyle ders kitabında verilen etkinliklerin üçte biri okuma ve anlama etkinliği olarak belirlenmiş ve değerlendirilmiştir. Etkinlikleri değerlendirmek için çeşitli ölçütlerden oluşan bir ölçek hazırlanmıştır. Ölçekte Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni ile uluslararası PISA ve PIRLS gibi araştırmalarda ele alınan tür ve düzeyler dikkate alınmıştır. Etkinlikler amaç, içerik, süreç, özellik, yapılandırıcı yaklaşıma uygunluk gibi yönlerden ele alınarak sınıflandırılmıştır. Elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

4. Bulgular ve Yorumlar

Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı biri metinlerden oluşan diğeri de etkinliklerden oluşan iki kitap halinde hazırlanmıştır. Araştırmada birinci temadan başlamak üzere önce metinler ardından her metne ilişkin verilen etkinlikler incelenmiştir. Etkinlikler dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve dilbilgisi öğretimi olmak üzere çeşitli alanlara yönelik

hazırlanmıştır. Bunlardan sadece okuma ve anlama becerilerine yönelik olanlar belirlenmiş, bunların içerik ve özellikleri değerlendirilmiştir.

4.1.Etkinliklerin Durumu: Türkçe 5. Sınıf ders kitabında her çalışma etkinlik adı altında verilmiştir. Bunlardan okuma ve anlama etkinliği olanlar belirlenmiş, amaç ve içeriklerine göre 20 başlık altında toplanmıştır. Bunların dağılımları Tablo 2' de verilmiştir.

Tablo 2 Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabındaki Okuma ve Anlama Etkinlikleri

SINIF	OKUMA VE ANLAMA ETKİNLİKLERİ	ETKİNLİK S.	%
5. SINIF MEB	Metne dayalı soruları cevaplama	24	21.9
	Kelimenin anlamını sözlükten bulma	13	11.8
	Kelimelerin anlamını yazma	11	10.1
	Metne uygun olan anlamları bulma	10	9.1
	Anafikir ve yardımcı fikirleri bulma	8	7.3
	Kelimeyi cümle içinde kullanma	6	5.5
	Kelime ve anlamı eşleştirme	6	5.5
	Anlamını bilmediği kelimeleri belirleme	4	3.6
	Olayları sıralama	4	3.6
	Atasözlerinin anlamını bulma	3	2.7
	Metindeki bilgiyi bulma	3	2.7
	Başlık bulma	3	2.7
	Boşluk doldurma	3	2.7
	Kavram haritası	3	2.7
	Metne göre anlamı tamamlama	2	1.8
	Konusunu saptama	2	1.8
	Hikaye haritası	2	1.8
	Sorgulama	1	0.9
	Okuma öncesi ve sonrası işlemleri yapma	1	0.9
	Doğru yanlış testi	1	0.9
Toplam	20	110	100

Görüldüğü gibi 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında verilen 110 okuma ve anlama etkinliği 20 başlık altında toplanmıştır. Bunların dörtte biri yani % 21,9' u metne dayalı soruları cevaplama olduğu tespit edilmiştir. İkinci sırayı kelimenin anlamını sözlükten bulma çalışmaları almıştır. Ardından kelimelerin anlamını yazma ve metne uygun anlamları bulma çalışmaları gelmektedir. Bunlar metindeki temel anlamı ve bilgileri bulmaya yönelik çalışmalardır. Bu dört başlık altında verilen çalışmaların toplam sayısı 58'e ulaşmakta, bütün okuma ve anlama etkinliklerinin % 52,9' u yani yarıdan fazlasını oluşturmaktadır. Bunlar aynı zamanda Türkçe 5.sınıf ders kitabında yer alan 52 metnin hepsinde standart olarak verilmekte, etkinlikten çok alıştırma özelliklerine sahip tekrarlı çalışmaları olmaktadır.

4.2.Etkinliklerin Tür ve Düzeyleri: Türkçe ders kitabında verilen okuma ve anlama etkinlikleri Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni ile uluslar arası PISA ve PIRLS gibi araştırmalarda ele alınan tür ve düzeylere göre sınıflandırılmıştır. Buna göre beş düzey ve her düzeyde yer alan etkinlik türleri belirlenmiştir. Bunlar;

1. *Bilgiyi bulma*: Metinden yararlı bilgileri bulma, seçme, keşfetme ve araştırma vb.
2. *Metni anlama*: Metin hakkında genel görüş oluşturma, ana fikrini bulma, yardımcı fikirleri bulma, konusunu saptama vb.
3. *Düşünceyi geliştirme*: Metnin içeriğini ve mantığını derinlemesine anlama, çıkarım yapma, bağlantıları keşfetme, iç ve dış bağlantılar oluşturma, başlık bulma vb.
4. *Metindeki bilgileri uygulama*: Metindeki bilgileri düşünme, sorgulama, sıralama, sınıflama, sorun çözüme, değerlendirme, günlük yaşamla bağ kurma, metindeki bilgileri diğer örneklerde ve günlük yaşamda kullanabilme vb.
5. *Metni değerlendirme*: Metnini yapısını ve türünü anlama, dil yapısını keşfetme, metin yapısı ve biçimini değerlendirme vb. olmaktadır (CECR 2000; Güneş, 2013).

Araştırmada ilk dört düzey ele alınmış, metni değerlendirme düzey ve çalışmalarını araştırmaya dâhil edilmemiştir. Bu anlayışla oluşturulan tür ve düzeyler Tablo 3'te verilmiştir

Tablo 3 Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabındaki Etkinliklerin Tür ve Düzeyleri

SINIF	OKUMA VE ANLAMA ETKİNLİKLERİ	DÜZEY	ETKİNLİK S.	%
	Bilgiyi bulma	1	81	73.6
	Anlamayı geliştirme	2	16	14.6
	Düşünce geliştirme	3	8	7.3
	Metindeki bilgileri uygulama	4	5	4.5
Toplam	4		110	100

Tablo 3'te de görüldüğü gibi 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında verilen 110 okuma ve anlama etkinliği 4 düzeyde toplanmıştır. Birinci düzeyde yer alan etkinlikler yani bilgiyi bulma etkinlikleri en fazla verilen etkinlik olmakta ve % 73.6 'yı oluşturmaktadır. Bir başka ifadeyle okuma ve anlama etkinliklerinin çoğunluğu metinde temel bilgi ve anlamı bulma etkinlikleri olmaktadır. Anlamayı geliştirme etkinlikleri % 14,6'yı, düşünce geliştirme etkinlikleri %7.3'ü ve metindeki bilgileri uygulama etkinlikleri %4.5'i oluşturmaktadır. Öğrencilerin okuma ve anlama becerilerini geliştirme açısından 2.3. ve 4. düzey etkinliklerin az verildiği, sayı ve nitelik olarak yetersiz olduğu görülmüştür. Bunlar öğrencilerin metinleri okuma ve yüzeysel olarak anlamasına katkı sağlayabilir ancak anlama becerilerini geliştirmek için yetersiz kalmaktadır.

4.3. Bilgiyi Bulma Etkinlikleri: Bunlar metinden yararlı bilgileri bulma, seçme, keşfetme, araştırma, metne dayalı soruları cevaplama, kelime ve cümlenin anlamını bulma gibi etkinliklerdir. Bu düzeye giren etkinlikleri sayı ve oranları tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4 Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabındaki Bilgiyi Bulma Etkinlikleri

SINIF	OKUMA VE ANLAMA ETKİNLİKLERİ	ETKİNLİK S.	%
5. SINIF MEB	Metne dayalı soruları cevaplama	24	29.7
	Kelimenin anlamını sözlükten bulma	13	16.1
	Kelimelerin anlamını yazma	11	13.5
	Metne uygun olan anlamları bulma	10	12.4
	Kelimeyi cümle içinde kullanma	6	7.4
	Kelime ve anlamı eşleştirme	6	7.4
	Anlamını bilmediği kelimeleri belirleme	4	4.9
	Atasözlerinin anlamını bulma	3	3.7
	Metindeki bilgiyi bulma	3	3.7
	Doğru yanlış testi	1	1.2
Toplam	10	81	100

Tablo 4'te de görüldüğü gibi 110 okuma ve anlama etkinliklerinin 81 'ini (%73.6) birinci düzey etkinlikleri oluşturmaktadır. Bunlar metni yüzeysel olarak anlamaya yardım eden etkinliklerdir. Bunların da çoğunluğunu metne dayalı soruları cevaplama, kelimenin anlamını sözlükten bulma, kelimenin anlamını yazma ve metne uygun anlamları bulma oluşturmaktadır.

4.4. Metni Anlama Etkinlikleri: Bunlar metin hakkında genel görüş oluşturma, ana fikrini bulma, yardımcı fikirleri bulma, konusunu saptama vb. etkinliklerdir. Bu düzeye giren etkinlikler aşağıda verilmiştir.

Tablo 5 Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabındaki Metni Anlama Etkinlikleri

SINIF	OKUMA VE ANLAMA ETKİNLİKLERİ	ETKİNLİK S.	%
	Ana fikir ve yardımcı fikirleri bulma	8	50.1
	Boşluk doldurma	3	18.7
	Konusunu belirleme	2	12.5
	Metne göre anlamı tamamlama	2	12.5
	Okuma öncesi ve sonrası işlemleri yapma	1	6.2
Toplam	5	16	100

Tablo 5 'de görüldüğü gibi metni anlama etkinlikleri olarak bütün kitapta sadece 16 etkinlik verilmiştir. Bunların da yarısını ana fikir bulma çalışmaları oluşturmaktadır. Bu sayı öğrencilerin okuma ve anlama becerileri için oldukça yetersizdir. Bu durum öğrencilerimizin katıldığı PISA ve PIRLS gibi araştırmalarda da açıkça ortaya çıkmaktadır. Öğrencilerim okuma ve anlamada düşük puanlar almaktadır.

4.5. Düşünceleri Geliştirme Etkinlikleri: Bunlar metin içeriğini ve mantığını derinlemesine anlama, çıkarım yapma, bağlantıları keşfetme, iç ve dış bağlantılar oluşturma, başlık bulma vb. etkinliklerdir. Bunlara ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 6 Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabındaki Düşünceyi Geliştirme Etkinlikleri

SINIF	OKUMA VE ANLAMA ETKİNLİKLERİ	ETKİNLİK S.	%
	Başlık bulma	3	37.5
	Kavram haritası	3	37.5
	Hikaye haritası	2	25
Toplam	3	8	100

Tablo 6’da da görüldüğü gibi Türkçe 5. sınıf ders kitabında bu düzey etkinliklerden sadece 8 tane verilmektedir. Bunlar başlık bulma, kavram haritası ve hikâye haritasıdır. Metin içeriğini ve mantığını derinlemesine anlama, çıkarım yapma, bağlantıları keşfetme, iç ve dış bağlantılar oluşturma gibi etkinlikler hiç verilmemiştir. Bu durum öğrencilerin dil ve zihinsel becerilerini geliştirme açısından önemli bir eksikliklerdir.

4.6. Metindeki Bilgileri Uygulama Etkinlikleri: Bunlar metindeki bilgileri düşünme, sorgulama, sıralama, sınıflama, sorun çözme, değerlendirme, günlük yaşamla bağ kurma, metindeki bilgileri diğer örneklerde ve günlük yaşamda kullanabilme gibi etkinliklerdir. Bunlara ilişkin bilgiler aşağıdaki Tablo 7’de verilmektedir.

Tablo 7 Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı Metindeki Bilgileri Uygulama Etkinlikleri

SINIF	OKUMA VE ANLAMA ETKİNLİKLERİ	ETKİNLİK S.	%
	Olayları sıralama	4	80
	Sorgulama	1	20
Toplam	2	5	100

Tablo 7’de görüldüğü gibi Türkçe 5. sınıf ders kitabında bu düzey etkinliklerden sadece 5 tane verilmektedir. Bunların 4’ü sıralama, biri de sorgulama etkinliği olmaktadır. Öğrencilerin okuma ve anlama becerilerini geliştirici sorun çözme, değerlendirme, günlük yaşamla bağ kurma, metindeki bilgileri diğer örneklerde ve günlük yaşamda kullanabilme gibi etkinlikler verilmemiştir. Bu durum metinle öğrenme çalışmalarına yer verilmediğini, tam tersine etkinliklerle öğrencilere metindeki bilgilerin öğretildiğini göstermektedir. Bir başka ifadeyle metin öğretimi yapılmakta, metinle öğrenme boyutu ihmal edilmektedir. Oysa öğrencilerden metinden öğrendiklerini günlük yaşama aktarmaları, sorun çözmeleri, bilgileri uygulayarak daha da geliştirmeleri istenmelidir. Bu uygulama öğrencilerin dil ve zihinsel becerilerini geliştirme açısından önemli bir eksikliklerdir.

5. Sonuç ve Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde; Türkçe 5. sınıf ders kitaplarında verilen okuma ve anlama etkinliklerinin istenilen düzey ve nitelikte olmadığı ortaya çıkmaktadır. Etkinlik adı altında verilen çalışmaların önemli bir kısmının alıştırma olduğu, tekrar ve pekiştirme çalışmalarını içerdiği, geleneksel Türkçe sorularının etkinlik biçiminde verildiği, her temada doğru yanlış ve işaretleme testlerinin olduğu, benzer biçimdeki alışımların tekrarlandığı görülmüştür. Oysa etkinlik ve alıştırma farklıdır. Bunların amacı ve uygulama ilkeleri birbirine zıttır. Alıştırma eski davranışçı yaklaşımın temel öğretim aracıdır. Etkinlik yaklaşımına uygun değildir. Bu karışıklık hem bilimsel hem de uygulama açısından önemli sorunlara neden olmakta hem de Türkçe öğretiminin başarısını olumsuz etkilemektedir.

Etkinliklerin nitelik yönüyle çeşitlilik ve zenginlik içermediği, etkileşim ve sosyal yapılandırıcı yaklaşımın eğitim ilkelerine fazla dikkat edilmediği, çevresel özelliklerle, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulmadığı görülmüştür. Etkinliklerin yarıdan fazlasının metindeki bilgileri bulmaya yönelik olduğu, metin hakkında genel görüş oluşturma, ana fikrini bulma, yardımcı fikirleri bulma, konusunu saptama vb. etkinliklerin sınırlı olarak verildiği saptanmıştır. Metnin içeriğini ve mantığını derinlemesine anlama, çıkarım yapma, bağlantıları keşfetme, iç ve dış bağlantılar oluşturma, metindeki bilgileri sorgulama, sorun çözme, günlük yaşamla bağ kurma, kullanabilme gibi etkinliklere hiç yer verilmemiştir. Bir başka ifadeyle düşünceyi geliştirme ve metindeki bilgileri uygulamaya aktarma etkinliklerine hiç yer verilmemiştir. Bu durum Türkçe derslerinde metin öğretimi yapıldığını, metinle öğrenme boyutunun ihmal edildiğini göstermektedir. Ayrıca balık kılıcı, kavram haritası, hikâye haritası gibi yeni yöntem ve tekniklerin de fazla kullanılmadığı belirlenmiştir. Kısaca bu etkinliklerle öğrencilerin dil ve zihinsel becerilerini geliştirmelerinin güç olduğu ortaya çıkmaktadır. PISA araştırmalarında da bu durum açıkça görülmektedir.

Etkinliklerin öğrenci düzeyine uygun olması gerekmektedir. Eğer etkinlik çok kolay ise öğrenci sıkılmakta, çok zor ise cesaretsizliğe düşmektedir. Hep aynı düzeyde ise çalışmalar monotonlaşmakta ve öğrenci gelişimine katkı sağlamamaktadır. Bu anlayışla incelenen etkinliklerin bazılarının öğrencilerin düzeylerine uygun ve ilgilerini çekecek nitelikte olmadığı görülmüştür. Ayrıca etkinliklerin çoğunun birbirine benzediği ve tekrarlandığı saptanmıştır. Bu tür etkinliklerin çabuk ezberlendiği ve öğrenmeye fazla katkısı olmadığı bilinmesine rağmen yaygın kullanıldığı görülmüştür. Kısaca Türkçe 5.sınıf ders kitabında okuma ve anlama etkinliklerini hazırlama, seçme, uygulama ve değerlendirme çalışmalarına gereken önemin verilmediği, eski anlayışın devam ettiği, yeni yöntem ve tekniklerin kullanılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak öğretmen, yazar ve eğitimcilerin etkinlik yaklaşımını ve ilkelerini iyi bilmeleri, etkinlik hazırlama, seçme, uygulama ve değerlendirme süreçlerine dikkat etmeleri gerekmektedir.

Kaynaklar

- Avram,C.(2006). Les Exercices Structuraux, *les techniques, techniques,dialogos*,
www.romanice.ase.ro/dialogos/.../09_Avram-Les-exercices..adresinden erişilmiştir.
- Bailly, D. (1998) *Les mots de la didactique des langues. Le cas de l'anglais. Lexique*,
Paris : Ophrys.
- CECR (2000). *Cadre européen commun de référence pour les langues. Apprendre, enseigner, évaluer*, Division Des Langues Vivantes, Strasbourg, Conseil de l'Europe, Didier.
- Cedlova,M. (2013).*Tâches et activités : au service de l'enseignement-apprentissage en FLE*,
Západočeská univerzita v Plzni Fakulta filozofická Plzeň.
<https://otik.uk.zcu.cz/.../Taches%20et%20activites%20%20a...>adresinden erişilmiştir.
- DİSCAS.(2005). *L'activité d'apprentissage* Les archives de DISCAS, 02.01.2006 tarihinde
www.csrndn.qc.ca/discas/Apprentissage/activiteApprentissage adresinden erişilmiştir.
- Gerard, F.-M. & Braibant, J.-M. (2003). Activités de structuration et activités fonctionnelles, même combat ? Le cas de l'apprentissage de la compétence en lecture à l'école primaire, *Français*.
- Güneş,F.(2013).*Türkçede Metin Öğretimi Yerine Metinle Öğrenme*, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi *Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı*, / Journal of Social Sciences, 6, (1) :603-638
- Güneş,F. (2014).*Sınıf Yönetimi,Yaklaşım ve Modeller*,Pegem A Yayınları Ankara.
- Güneş, F.(2015). Türkçe Öğretimi Yaklaşımlar ve Modeller, *Pegem A Yayınları*
- Güneş, F.(2017). *Türkçe Öğretiminde Etkinlik Yaklaşımı, Ana Dili Eğitimi Dergisi*, Journal Of Mother Tongue Education ADED-JOMTE, 5 (1): 48-64

- MEB.Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2005). İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu,Ankara: MEB Basımevi.
- Pollet, D.(2015). *Elève : acteur actif de son apprentissage : le triple a gagnant ?* Analyse n° 15 FAPEO, Décembre 2015, www.fapeo.be/analyses
- Pourtois, J-P., Desmet, H.(200). *L'éducation postmoderne*, 3ème Edition,Paris:PUF.
- Puren,C.(2004). *L'évolution Historique Des Approches En Didactique Des Langues-Cultures ou Comment Faire L'unité Des « Unites Didactiques »*, Congrès Annuel de l'Association pour la Diffusion de l'Allemand en France (ADEAF),École Supérieure de Commerce de Clermont-Ferrand, 2-3 Novembre 2004,France.
- Rézeau, J. (2001). *Médiatisation et médiation pédagogique dans un environnement multimédia* (Le cas de l'apprentissage de l'anglais en Histoire de l'art à l'université), Université Victor Segalen Bordeaux 2,France.